

Manuel Agud-i omenaldi merezia

Luis Mari MUJICA

Berrikitan Manuel Agud Querol hizkuntzalariari Gipuzkoako Foru Aldundiak omenaldia egin -eta Hezkuntzako ministro andereak Miramar jauregian Alfontso X. Jakitunaren domina ezarri diote-. Gure ustez ongi merezitako ekintzak dira biak, gure irakasleak urte luzetan Euskal Herriko kulturari atxikimendu berezia, baldintzarik gabekoa, erakutsi baitio modu leial eta etengabean.

Manuel Agud Querol jauna, kasu, Argentinako Rosario de Santa Fe hirian jalo bazen ere, bere bizitzako zati handi batean Donostiari atxikia egon da, eta, zehazkiago euskal kulturari. Hizkuntz klasikoe-tan jakitun, eta greko mintzairaren katedradun Peñafloida Institutuan (eta ondoren Euskal Herriko Unibertsitatean 1981.a gerostik) bere eginkizun sonatuena gure hizkuntzaren bilakaera historikoari eskainia izan da.

Euskaldunok badugu zer eskertu gure irakasleari urte luzetan bere ahalegin, ordu eta ardurak gure hizkuntzaren hiztegi etimologi-koari eskaini baitizkio. Bere *Diccionario Etimológico Vasco*, A.. Tovar euskalariaren lankidetzarekin osatuak, gure hizkuntzaren azterketa historikoan aipamen berezia merezi du.

Lan hori bere obrarik adierazkorrena bada ere, ezin ahan-tzi beste zenbait azterketa. Hona, aipatzekotan batzuk: *Dictionarium Linguae Cantabrigiae*, Landuchio-rena XVI. mendean, K. Mitxelena-rekin batean 1958 urtean argitaratua. *Donación del monasterio de S. Salvador de Olazábal* (Guipúzcoa 1025) (BAP, 1968 urtean). *Los nombres de los día de la semana en vasco* (BAP, 1968), *De re*

etymologica (Préstamos del latín y del románico en vasco) (ASJU VII, 1973). Idem *Ak(h)er, akelarre,* eta abarretaz azterketa (ASJU XVI, 1981). *Areas toponímicas en el País Vasco* (ASJU VII, 1973). *Formas populares de topónimos vascos anteriores a 1900* (Salamanca 1958). *Alba, topónimo preindoeuropeo* (Zaragoza 1952). Eta lan luzeagoen esparruan bere tesi doktora den *Elementos de Cultura Material en el País Vasco*, Donostia 1980. Badu, bestalde, euskal eremutik landa, historiari loturiko beste lan zenbait. Denetan aipagarrien, ordea, baietsi dugunez, A. Tovar-en batera garaturiko, *Diccionario Etimológico Vasco*, zazpi aletan orain arte argitaratua, hots, *Korpa-Orloi* hitzak arte.

Gipuzkoako Foru Diputazioak agindu digu euskaldunoi Hiztegi Etimologiko delakoa burutua izanen dela obra osoa argitaratuz, azken hizkira allegatzeraino. Honela, espero genuenez, Agud-Tovar-en lan erraldoia inprimategian laster ikusi ahal izanen dugu.

Bere lanetatik aipagarri, bada, bi lan aparteko, bat tesia doktora-lan, bestea goian azalduko hiztegia.

Tesi dokoralean M. Agud-ek tresnek, bereziki, euskal hiztegiaren duten presentzia aztertzen digu oso hurbiletik, ondorio nagusi batera helduz, alegia, gure tresneriaren gehiengo bat *mailegu* lexikala dela euskaran, hau da, latina eta bere eratorri diren Inguruko mintzaira erromanikoen ildokoa (hau da, gaztelania zaharra, aragolera, nafar erromantzea, frantsesa, eta, batez ere, gaskoineratik jasoriko hitzen andanakoa). Agud euskalaria oso zehatza ageri da, bereziki, lege fonetikoaren azterketan, eta berak proposaturiko adierazpen filologikoak adituak eta zehatzak dira.

Garbi esateko, euskaldunok On Manuel Agud-i zor diogun eskeronik nagusia hiztegi etimologikoari loturiko lanean datza. Nahiz A. Tovar lagunkidetasuna ukan hasiera batean, hiztegiaren lan gotorrena Agud jaunarena izan da. Berrogei bat urtetan luzatu da bere lana (oraindik argitara eman ez diren azken hizki-materialen pilaketa ahortzi gabe...). Guk gerok hainbat urtetan ikusi dugu Agud jauna hiztegiaren prestakuntzari emana, goiz eta arratsalde, Diputazioak lehen solairuan J. Urkixo mintegiari utziriko toki aiposean. Bera izanda, bestalde, K. Mitxelenaren lan batzuen lekuko ere. Agud irakaslea, bere izaera adeitsu eta pazienteaz beti jende eta ikasleekiko harrera onekoa -eta euskal kulturari (nahiz batzuetan modu kritikoan)- atxikia azaldu da.

Alpaturiko hiztegia bibliografia oparo eta barreiatua kontsultatu du, hainbat eta hainbat iritzi bilduz (azken etapako batzuk kenduta...). Bere irizpideetan, batez ere, ildo latino-erromanikoa dutenak aztertzen eta sailkatzen dira era zientifikoa, eta ildo horretatik aparte dauden irizpide kaukasiar, ipar-afrikar (bereber, egiptiar) eta beselakoekiko tentu kritikoagoz azaltzen da, nahiz aipatu Gabelenz, Löpelmann, Hubschmid edo Bertoldi bezalako teorizazioak, hurbilago zaizkigun Gavel, Rohlf, Meyer-Lübke erromanistez gain. Hiztegia miatuta, berehala konturatzen da bat euskararen inguruan asko idatzi dela (eta, maiz, tamalez, era temerarioan hitzen jatorriari buruz).

Egia esan, modu etengabea Agud-ek burutu du hiztegiaren lan galtz eta luzeena, eta berrikitan berari gure artean egin zaizkion bi omenaldiak ongi merezita zeuzkalakoan gaude.

Agud jauna moduko gizon langile, zerbitzari eta irekiari eskainitako ekintzari atxiki nahi lioke EGAM aldizkariak, batez ere, Mitxelena-ren izena bere laguntza (Julián Martínez-ekin batera) izan zuelako gure omenduak. Zorionak Agud jaunari, beste behin, eta urte askotarako.

Eraian sukaldaren zokoratzea hiru begenizake era, ez da berdin gertatzen gizartearen sukaldak —eta sukaldentzak— behin-bata duen garantizarekin. Geure gizarte sukaldari aparteko tokia dagokio eta zenbait sukaldaren izenak goi mailako artista edo politikoen artean kokatzen dira.

Euskal gizartearen kuxuan ere gauza nabaria da sukaldentzak eta bere protagonistak hartu duten izala eta ospaia. Geure sukaldari ospetsuenek ideak edo artistak gehienek ez duten izena dute. Agerian, normalean da geurea bezalako guztiaren hedatzen diren karguak dituenek espirtuaren ardura duten gainetik egotea, baina behar bada gauzak neurria kanpo ere jarrak ditugu-ordintzu Frantzia gertatu-kos gogoa hartzen badugu. Bernard Loiseau izena zuen gogotsu huetara ekarri gabuen sukaldari ospetsuak, Loiseau jauna bere buruz beste egin du eta agian bere burua zokor kanpo jarru zuelako gertatu zala hainbat. Sukaldak, sukaldak izatean utzi dio nonbait herriko plaza biakotzeko, eta jakina da gauza bat dela elxehe nagusi izatez eta oso bestelakoa plaza gizon egokitzez.

Bernard Loiseau Frantziako sukaldaren artean ospetsuenetakoa genuen Bocuse, Ducasse, Blanc edo Brass-en parean. Mutiko apa-